

Mister Ben

Door Frans Busschots

Een toneelstuk over
Kinderarbeid
In Sri Lanka

Mister Ben

Door Frans Busschots

Personen:

- Mister Ben : de aankoper van een groot westers kledingbedrijf
- Rudra : de chef van een “atelier” (tapijten weven, batik)
- Praja : moeder van Bir
- Bir : opgroeiende jongeling
-

Decor:

Een rudimentair weeftoestel voor tapijten. Een tafel waarop Praja op stof een patroon kan “overtekenen” voor het maken van batik. Een tafeltje en twee stoelen.

Het verhaal speelt zich af in Sri Lanka.

(Het is nog schemerig, achteraan, verwijderd van de twee werkplaatsen, zitten Praja en Bir samen op een bankje, een tronk hout, of....)

Ze hebben ieder een soort kom vast en eten rijst met hun handen.

Bir Mama, ik heb slecht geslapen vannacht.

Praja Ja ?

Bir Ik heb ook gedroomd.

Praja Eet maar. Het is zo dag.

Bir Ik droomde van...

Praja ... de theepluksters uit de bergen ?

Bir ... de zee en verre landen.

Praja Waar het koud is en men jouw tapijten in grote mooie huizen plaats.

Bir En mooie vrouwen gekleed gaan met prachtige stoffen.

Praja Mooie vrouwen ? Daarvoor ben je nog te jong, Bir. En droomde je niet van je papa ?

Bir Neen. Maar ik droomde wel van de brug waaraan hij bouwt. Wanneer komt hij naar huis ?

Praja Wanneer het regenseizoen begint. En eet nu maar. Denk aan de haan. Smaakt de rijst ?

Bir Mama, ...

(ergens ver weg kraait een haan en wat later nog een.)

Bir Ik dacht al ...

Praja De haan vergeet het nooit.

Bir En als hij het eens vergeet ...

Praja Lust je geen rijst ?

Bir Zo één dagje zou toch wel kunnen. Een morgen, wij twee samen wachten op de zon tussen de heuvels. Zwarte vlekken en daarboven iets grijs dat niet donker is. Dan geel dat niet rood is. En dan plots hel wit licht, het gekrijs van de vogels en het roepen van haastige mensen en de stank van auto's.

Praja (neemt een beetje van haar rijst en rolt die in enkele bladeren, geeft de rest van de rijst aan Bir.) Tot straks, zoon.

Bir (Eet nog een tweetal handvullen, doet de rest van de rijst in enkele bladeren en stapt moedig naar het weefgetouw.)

(Praja draait aan een schakelaartje aan een klein lampje dat boven haar werktafel hangt en begint met het overtekenen van een patroon op een rol stof. Eens het patroon meermaals is overgetekend, worden de contouren met hete was afgeschermd. Nadien wordt de stof dan in een bad gedompeld. Waar geen was is, kan de stof gekleurd worden. Meermaals wordt deze bewerking herhaald en zo bekomt men de veelkleurige batik- stoffen. In dit verhaal gebeurt alleen het overtekenen.)

Rudra (ziet Bir aankomen) Jij bent laat, Bir.

Bir Ik wacht op de haan, chef. De haan ...

Rudra Is je moeder al weg ?

Bit Samen met de haan, chef.

Rudra Verdomd kereltje! Heb jij vannacht niet gedroomd ?

Bir Ja, chef.

Rudra Je droomde van je weefgetouw. Mooi.

Bir Nee, ik droomde niet van mijn weefgetouw. Van mijn papa.

Rudra Helemaal fout. Jouw leven is een stukje van dit prachtig weefgetouw. Is dit weefgetouw er niet, dan ben jij er ook niet meer nodig. Jij mag met dit weefgetouw spelen en ik betaal je er dan nog voor. Veel zelfs! Waarom droom jij dan nog van iets anders ? Dit hier is je heilige plaats, je eigen huistempel.

Bir Mijn papa ...

Rudra Het is beter zo. Vooruit aan de slag. Vanaf dat de haan kraait, moet je de draden tegen elkaar slaan. Steeds vlugger en vlugger. En de juiste kleuren nemen.

Bir Zou ik ...

Rudra Wat nu weer ?

Bir Zou ik ... Zodra dit werk gedaan is ... ik zou graag een andere kleur mogen gebruiken. Iedere kleur heeft zijn eigen geur.

Rudra Deze kleur is jouw kleur. Ik hoef je niet te zien : ik ruik je. Zo is dat ook met de andere jongens. Vooruit aan de slag.

Bir Chef, ...

Rudra Aan de slag! En als je knopen moet maken : korte eindjes. Jij werkt met een dure kleur !

(Bir legt zijn pakje bladeren met rijst naast zich neer en begint te werken. Rudra neemt een paar papieren en zet zich makkelijk aan een tafeltje. Legt na een tijdje zijn hoofd op de tafel. Ben, gekleed als Europeaan, kijkt naar Rudra.)

Ben Hallo! (geen antwoord) Hallo!

Rudra Mister Ben! Namaste! Welkom! Ik had je niet verwacht!

Ben Het was ook mijn bedoeling niet. Ik moest in een buurland zijn. Er is veel concurrentie, zie je ...

Rudra Mijn mensen werken van 's morgens tot 's avonds. Meer dan negentig uren per week. Meer is er niet uit te halen. Ik hou ze wel mager. Als er helemaal geen vlees meer aan is, ontsla ik ze. Hoe noemen jullie dat in België ook weer ? Rendement, niet ?

Ben Jij haalt het onderste uit de kan.

Rudra Zeker. Meer dan dat. Een kan hoeft zelfs niet.

Ben Je zou eventueel nog goedkoper kunnen leveren? Natuurlijk kun je dat. De haan wekt immers je mensen.

Rudra Men zegt dat. Ik ben chef-haan. (lacht) De mensen!

Ben Er is veel concurrentie. En je tekeningen zijn overjarig. Altijd dezelfde vormen en modellen. Er zijn al bedrijven die op bestelling werken. Wij moeten eens praten, Rudra.

Rudra Zeker, Mister Ben. Neem een stoel en zet je. (roept naar Praja) Praja, thee! Vlug.

(Praja laat vlug haar werk vallen, neemt een theeketeltje, twee tassen en spoed zich naar het tafeltje. Zet alles neer en vlug terug weg.)

Rudra Onze thee is de beste uit de streek. Jammer dat hij door de Tamils geplukt is. Suiker, Mister Ben ?

Ben (knikt. Neemt suiker, bedient zich.) De verkoop vlot niet meer zo best. We Zullen selectief moeten aankopen.

Rudra Ja, ik begrijp je. Je zult elders wat minder moeten aankopen. Natuurlijk dat onze producten en onze vriendschap ...

Ben Je hebt gelijk : de thee is uitstekend.

Rudra Je zult moeten beslissen, misschien kan ik je goede raad geven ?

Ben Dat kan je zeker. Alhoewel ... De zon en de rivier, daarom kom ik zo graag naar deze plek.

Rudra Ik begrijp je. Wandel maar even tot aan de zwarte rots ...

Ben Nadenken, is de boodschap, de laatste dagen. Als een gouden lint ... Dit is een prachtig plekje, Rudra.

Rudra Zeker. (Ben af. Rudra zet zich.) Heb ik die dikkerd wel goed verstaan? concurrentie? Maar dat was er voordat mijn vader dit bedrijf oprichtte. Ik weet niet: ik heb een eigenaardig gevoel. Mijn tekeningen zijn prima. Overjarig? (kijkt naar de zon, wrijft zweet van voorhoofd. Fluit op klein fluitje.) Rijstpauze!

(Bir loopt met zijn pakje rijst naar zijn moeder, zet zich bij haar en eet rijst met de hand. Praja schenkt voor Bir een glaasje thee in. Samen eten en drinken ze vlug.)

Bir Mama, waarom mag ik niet naar de school gaan ? Soms als ik 's avonds over de heuvels kijk dan zie ik lange rijen kinderen, in keurige uniformen uit de school komen. Waarom ik niet ?

Praja Ja, waarom jij niet ?

Bir Ram en zijn zusjes kunnen al in een boekje lezen. Ze kunnen een schrijfstok beter vasthouden dan Rudra. En zij zijn toch ook arm, net als wij.

Praja Sommige kinderen krijgen langs de school, centen van rijken uit het buitenland.

Bir Waarom ik niet, mama ?

Praja Ik weet het niet, mijn zoon. Ik kan ook niet lezen of schrijven. Ik heb heel mijn leven gewerkt en ik heb het gevoel dat ik ieder jaar armer word. Onze hut lekt tijdens de moessons en tijdens het droog seizoen stinkt het binnen. Wij zijn nu eenmaal arme mensen, Bir.

Bir Ja, mama.

Praja Straks maak ik iets lekker voor je klaar.

Bir Als je niet te moe bent en het nog niet donker is.

Praja Ik heb gisteren een beetje olie meegenomen. Een klein beetje. Misschien zal de maan wel schijnen.

Bir Mama, ik denk dat ik zal leren lezen en schrijven. Ik wil het. Ik zal iedere avond bidden voor ons huisaltaar. Met mooie bloemen zal ik het altaar versieren. Onze god zal mij genadig zijn. Schrijven, zou dat niet prachtig zijn, mama ?

Praja Dat zou prachtig zijn, mijn zoon.

Bir En dan leer ik jou ook schrijven en lezen. Dan kun jij me vertellen wat er op die grote borden met reclame staat te lezen. Waarom zijn wij eigenlijk arm, mama?

Praja Kinderen van arme ouders zijn automatisch arm, kinderen van rijke ouders zijn automatisch rijk. Zo eenvoudig is dat.

-7-

Bir Ik denk dat ik later rijk word. Dan koop ik voor jou mooie sari's en blinkende ringen. Misschien vraag ik je wel om met mij te trouwen.

Rudra (blaast op zijn fluitje.) Vooruit, luierikken! Het is zo donker.

(Bir vlug terug naar zijn plaats. Hij slaat met een klein hamertje de draden tegen elkaar.)

Rudra (tot Bir.) Heb jij ooit een bal gehad ? Een echte voetbal ?

(Bir schudt neen.)

Rudra Zou jij niet graag een voetbal gehad hebben ?

-7-

Bir Misschien wel. Wat zou ik met een bal moeten doen ? Wanner zou ik met een bal ...

Rudra Je ruikt naar gele verf. Neen, een bal, daarmee kun je niets doen. (naar Praja toe. Kijkt vanop afstand naar haar werk.) Jij doet dat nauwkeurig, zelfzeker.

Praja Dank je, chef.

Rudra Nauwkeurig en zelfzeker, maar ... veel te rustig. (Kijkt naar het werk van Praja.) Je streelt het papier. Je bewegingen zijn wat traag. Verder is je werk prima. Veel te traag, ja. En nu met die concurrentie ... Het moet vlugger, Praja ! Véél vlugger. Kom morgen vóórdat de haan kraait Jij moet meer werken voor hetzelfde geld. Mijn andere werksters doen het veel vlugger. En ik betaal ze maar evenveel. Denk aan je kommetje rijst, Praja! (Ziet Mister Ben terug komen. Vlug naar tafeltje toe.) De rivier is mooi, niet Mister Ben ?

Ben Ik moet altijd maar denken, Rudra. Denken. Jij doet dat waarschijnlijk niet veel?

Rudra Toch wel, Mister Ben. De roddels in het dorp zijn belangrijk. Soms lukt het me maar na meerdere dagen piekeren. Soms is het niet eenvoudig.

Ben En waarover denk jij nog na ? Vrouwen ?

Rudra Alleen over het werk. Het onderhoud van de gebouwen, de machines.

Ben De concurrentie zal rare sprongen maken in de nabije toekomst.

Rudra Ja ?

Ben Er broeit wat in het westen.

Rudra Zoals altijd. Jij hebt nog nooit andere verhalen verteld. Er is altijd wat mis in het westen. Problemen met de dollar, crisis, inflatie, ...

Ben Onze textielbedrijven vallen stil. Machines worden op schepen geplaatst en in lageloonlanden opgesteld.

Rudra Is dan nog is alles te duur ?

Ben Omdat het altijd nog goedkoper kan, zie je.

Rudra De rijst is te duur. Verlaagt de prijs van de rijst dan kan het uurloon nog dalen.

Ben Men heeft in het westen een nieuwe uitvindingen gedaan.

Rudra Wat hebben wij daarmee te maken ?

Ben Misschien niet veel. Misschien heel veel.

Rudra Nieuwe machines ?

Ben (lacht) Neen. Een soort papiertje.

Rudra (lacht) Kleine uitvinding. Of niet ?

Ben Ik weet het niet. Een papiertje met een stempeltje.

Rudra Stempeltjes maken we desnoods zelf. Men doet nogal rare uitvindingen de laatste tijd.

Ben Het is eigenlijk geen uitvinding.

Rudra Kom, Mister Ben. Wat is het dan eigenlijk wel ?

Ben Een certificaat. Een soort kwaliteitsbewijs.

Rudra Dus toch met stempeltjes ? Dat maken we wel. Geen zorgen.

Ben Ook de regering moet een stempeltje zetten op dit certificaat.

Rudra Geen probleem. Komt voor mekaar! Is dat die fameuze uitvinding ?

Ben Het is een handvest betreffende arbeidsvoorwaarden.

Rudra Waar men zich mee bezig houdt. Bij ons is alles prima. Wat wil werken, kan werken áls er werk is.

Ben Toch zal er iets moeten veranderen. In het westen is men er zich van bewust dat de werkvoorwaarden hier moeten verbeteren.

Rudra Meer wc's en warm water en muziek. Bijkomstigheden dus. Maar pas op! Er valt over te praten. Als de regering een duwtje geeft.

Ben Kinderarbeid ...

- Rudra Wat bedoelt men daarmee ? Iedereen heeft recht op arbeid. We zijn hier in 't westen niet. Bij jullie zijn scholen, wij hebben tempels. Kinderen leren hier werken. Een stiel leren gebeurd hier niet in een school, maar in een werkplaats. Wij hebben vertrouwen in de jonge arbeiders. Volgens hun talenten kunnen ze zich bekwamen. Een prima systeem.
- Ben Dat is geen prima systeem, Rudra. Dit is een regelrechte uitbuiting. Kinderen moeten naar de school. Leren rekenen en lezen.
- Rudra En dan moet alles nog goedkoper. Ik begrijp hier iets niet. Wat doe je met de kinderen als ze zich niet kunnen bekwamen in een werkplaats ?
- Ben Naar de school met de kinderen. Hier heb je kinderen die alleen maar het daglicht zien wanneer ze naar de tempel gaan. Kinderen moeten met een bal spelen, zwemmen in een rivier. Gewoon leven als een kind.
- Rudra Ik weet niet waar jij je druk over maakt. In mijn bedrijf werken geen kinderen. Er zijn alleen kinderen in opleiding. Natuurlijk dat die minder betaald worden.
- Ben Maar ze zijn wel 70 á 90 uren per week in de fabriek aanwezig.
- Rudra Ja? Wie zegt dat? Aanwezig, zeg je. Heb je de zuigelingen erbij geteld en de vrouwen in verwachting? Het gaat hier allemaal zo vlug met de kinderen. Men zou de tel kwijt raken.
- Ben Bij jou werken dus geen kinderen ?
- Rudra Al jaren niet meer. Vroeger wel. Maar ik moest soms meer stok gebruiken dan dat zij knopen legden. Kinderen moeten spelen, Mister Ben. Met een bal en zwemmen in de rivier. Nu je het zegt: ik heb er nog wel enkele in opleiding. Zal ik ze een trap tegen hun achterste geven ?
- Ben Luister eens, Rudra! Schone kleren, zo heet de actie die men in het westen voert.
- Rudra (lacht) Mooie naam. En dan ?
- Ben Wat jij hier maakt komt met grote schepen in het westen toe. Van daar gaat het naar andere landen en weer naar andere landen. Tenslotte worden de afgewerkte producten verkocht in de grote magazijnen. Duizenden en duizenden kledingstukken met ieder een prijskaartje opgespeld. Om dat prijskaartje is het te doen.

Rudra Laat die schepen wat sneller varen. Schakel wat tussenpersonen uit. Wie hier werkt verdient net genoeg om een kommetje rijst te kunnen eten. Al de anderen verdienen veel en leven zoals enkel westerlingen dat kunnen. Waar zit dan de fout ?

Ben In het westen zegt men dat er een oneerlijke concurrentie in ontstaan. Jullie betalen jullie werknemers veel te weinig.

Rudra En je zei daarnet dat we veel te duur zijn. Luister eens, Mister Ben. Zeg meteen wat je wil zeggen. Hier kan men met een kommetje rijst gelukkig zijn. Bij jullie is men met véél meer nog niet tevreden.

Ben De klanten willen dat er hier iets veranderd. Men zegt dat een op de vier kledingstukken gemaakt wordt door kinderen. En dat is ook zo. Ik heb dat door deskundigen laten vaststellen. En vrouwen die na twintig jaar werken, nog net goed genoeg zijn om te bedelen en om onder de bomen te slapen. Afgeleefd. Uitgezogen.

Rudra Was de thee niet goed ? Wat is het echte probleem, Mister Ben ?

Ben Dat ik alleen nog mag aankopen in bedrijven waar alles netjes verloopt. Dat ik controle zal krijgen van mijn opdrachtgevers. Allen bedrijven met de stempel van onze actie “schone kleren” zullen nog mogen leveren.

Rudra Je maakt me vandaag ongelukkig.

Ben Is dat zo ? Wat doe je met die honderden die heel hun leven ongelukkig zijn ?

Rudra In ons prachtig land ?

Ben Ik ga even kijken naar je oude tekeningen.

Rudra Mister Ben, kunnen we niet eens rustig praten ?

Ben Waarover ?

Rudra Jij hebt me vandaag ongelukkig gemaakt, Mister Ben.

Ben Ja ? Kan dat ?

Rudra Ik begrijp je niet meer.

Ben Ik jou ook niet meer. Jij bent een gluiperd.

Rudra Wat ?

Ben Een bloedzuiger. Mensen als jij zuigen het bloed van onder de nagels van eigen landgenoten. Je verdient de galg.

Rudra Ik ? ...

Ben Je mest je vet op de rug van anderen.

Rudra Ik ben een zakenman, net als jij. Wij ...

Ben Ik betaal je een eerlijke prijs maar jij vult je zakken en laat je werknemers creperen. Het westen eist dat jij je arbeiders eerlijk betaald, dat je geen kinderarbeid toestaat.

Rudra Mister Ben, jij vertelde toch eens dat de prijs die hier betaald word slechts een héél klein deeltje is van wat de mensen in het westen moeten betalen ?

Ben Heb ik dat verteld ?

Rudra Ik dacht toch ...

Ben Jij moet niet meer denken. Jij zou zelf een ganse dag knopen moeten leggen in koorden. Of de draden kleuren. Ik zou je kunnen ruiken.

Rudra Ik ga even mee.

Ben Slaap maar wat. (stap op Bir toe, bekijkt op afstand zijn werk.) Blijf rustig verder werken. Hoe heet jij ?

Bir Bir, Mister Ben.

Ben Je naam begint met deze letter "B" als mijn naam.

Bir Als jij het zegt. Ik kan niet lezen of schrijven, Mister Ben. Kun jij het mij niet leren ? Iedere keer als je komt twee tekens. Dat zal dan wel nooit veel zijn, maar het geeft hoop. Ooit wil ik andere kinderen leren lezen en schrijven.

Ben Jij bent zeer handig. Ik zal over je voorstel nadenken. Bir, jij bent een dapper kereltje. En jij wilt dat de andere kinderen leren lezen en schrijven ?

Bir Ja, Mister Ben. En mijn moeder ook. (Ben terug naar Rudra)

Rudra Is er iets, Mister Ben ?

Ben Het zijn niet de slangen die gevaarlijk zijn, die worden wel opgegeten door de varanen.

Rudra Ik versta je niet.

Ben Laat maar. Hoeveel kinderen werken er in jouw “werkhuizen” ?

Rudra Alleen enkele exemplaren in opleiding.

Ben Je liegt. Slangen worden opgegeten, Rudra.

Rudra Maar wat wil je dan, Mister Ben ?

Ben Ik ? Helemaal niets. Ik heb gisteren een modern bedrijfje gezien. Hier in de buurt. Keurig. En de chef leek me een aardige kerel. Hoeveel dagen heb je nog nodig om de laatste bestellingen af te maken ?

Rudra Mister Ben, ...

Ben Kijk naar mijn schoenen, Rudra. Stof van jouw miezerig bedrijfje.

Rudra Maar kunnen we niet eens rustig praten ? Ik ben maar een eenvoudige handelaar.

Ben Ja, waarom ook niet ? Praten zei je ? Ik bezorg je nieuwe en goedkope rijst. En een stempeltje. Jij ... Ik zeg wel hoeveel ik je nog kan betalen.

Rudra En wat doe ik met mijn personeel ? En de controle ? Je zei toch ...

Ben Personeel ? Heb jij personeel ? Nieuwe tekeningen en rijst. En leer kraaien als een haan, dan wordt de dag wat langer.

Rudra Zal ik je nog wat thee inschenken ?

Ben Nee. Dank je. Ik kom binnen enkele dagen terug.

Rudra Tot ziens. Namaste. (af)

(het is intussen avond geworden. Rudra blaast op zijn fluitje.)
(Praja en Bir lopen zwijgend naar huis. Praja neemt de stok en stampst rijst tot meel – kan ook gebeuren door rijst tussen twee gladde stenen te pletten – en ze maakt iets lekkers klaar. Bir dekt de tafel. Praja ontsteekt de olielamp, of vetkaars. Ze genieten van het avondmaal.)

Bir Ik heb Mister Ben gevraagd of hij mij wil leren lezen.

Praja Wat ? Jij durft ! Mag je morgen wel komen ? Wat zei Rudra ?

Bir Hij heeft het niet gehoord.

Praja En wat antwoorde Mister Ben ?

Bir Hij glimlachte.

Praja Verdacht !

Bir Toen ik vertelde dat ik dan later de andere kinderen en ... jou wil leren lezen en schrijven, leek het alsof zijn ogen ...

Praja Mensen als Mister Ben wenen niet. Alleen geld telt voor hen. Hun gladde vingers staan krom van geld te tellen. (kijkt naar de verten.) Morgen of overmorgen zal het regenen. Ik voel het. Dan komt je vader naar huis. Hij zal het dak herstellen.

Bir Voordat de haan kraait, zal ik gedroomd hebben. Misschien, neen zéker, ooit, ja ooit ... hoeveel lettertjes en tekens ...

Praja (omhelst Bir) Jij bent een lieve, lieve jongen. (zoent Bir)

